

УДК 340.12

В. О. ДЕСЯТНИК

*Володимир Олексійович Десятник, кандидат
юридичних наук, професор Київського університе-
ту права НАН України, адвокат*

КРИТИЧНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ: ІЛЮЗІЯ ІНДУКЦІЇ

*«Ідея індукції на основі повторення повинна розглядатися
як така, що виникла помилково – як свого роду оптична
ілюзія. Не існує такої речі, як індукція на основі повторення.
Індукція – формування віри на основі повторення – це міф»
Карл Поппер (1902–1994)*

Методологічна концепція критично-правового мислення полягає в тому, що наукове юридичне дослідження може здійснюватися не завдяки вкрай поширеному серед юристів-позитивістів індуктивному методу і не з допомогою популярного серед прихильників природно-правового мислення чистого дедуктивного методу, а використовуючи науковий метод проб та усунення помилок, припущень та спростувань. Пробно висунута мною методологічна концепція критично-правового мислення є синтезом та альтернативою основним типам праворозуміння, тобто «діаметрально протилежним» теоріям природного права та теоріям позитивного права¹. Вітчизняна юриспруденція традиційно вважає ці типи праворозуміння «діалектичною єдністю протилежностей»², залишаючи поза увагою сучасні досягнення логіки та методології науки про те, що: примирення із суперечностями обов'язково призводить до відмови від критики, адже критика призначена для виявлення суперечностей в теорії; думка, що від суперечностей позбавлятися не слід, з необхідністю призводить до кінця і науки і критики³.

У статті «Критично-правове мислення» серед інших проблем, принципів, ідей мною вкрай стисло була розглянута проблема індукції, як одна із найголовніших проблем загальної теорії пізнання, а отже, і пробно висунутої методологічної концепції критично-правового мислення. Завданням цього ж дослідження є спроба більш докладного викладу* аргументів про неможливість індуктивної логіки в науковому дослідженні з метою викликати критичне обговорення цієї проблеми науковцями, особливо правознавцями.

1. Аргументи для розв'язання проблеми індукції.

1.1. Проблема індукції. Найважливішим, а іноді єдиним методом наукового пізнання довгий час вважали лише індуктивний метод. Згідно індуктивістської методології наукове пізнання починається зі спостереження та констатації фактів. Після того, як факти встановлені, починається процес їх узагальнення та висунення теорії⁴.

Засновник критичного раціоналізму К. Поппер вперше сформулював проблему індукції в короткій статті «Критерій емпіричного характеру теоретичних систем» (1933 р.). Юмовська проблема індукції, тобто питання про достовірність законів природи, виникає з явного протиріччя між принципом емпіризму (який стверджує, що тільки «досвід» дозволяє судити про істинність чи хибності фактуального висловлювання) і усвідомленням тієї обставини, що індуктивні (або узагальнюючі) міркування недостовірні⁵. Цю проблему та пропозиції для її вирішення, К. Поппер докладно сформулював та аргументував в знаменитій праці «Логіка наукового дослідження» (1934 р.)⁶. В цій праці К. Поппер підтверджує рішучу антиіндукційну спрямованість своєї концепції⁷. Згідно широко поширеному погляду для емпіричних наук характерно використання так званих «індуктивних методів». Якщо дотримуватися цього погляду, то логіку наукового дослідження доведеться ототожнити з індуктивною логікою, тобто з логічним аналізом індуктивних методів. Виведення зазвичай називається «індуктивним», якщо воно спрямоване від сингулярних висловлювань, іноді званих також «приватними», «одичними» висловлюваннями, до універсальних висловлювань, тобто до гіпотез або теорій. З логічної точки зору далеко не очевидна виправданість наших дій по виведенню універсальних висловлю-

© В. О. Десятник, 2014

* Більш докладний виклад цієї проблеми порівняно з моєю статтею «Критично-правове мислення», але в обмеженому обсязі цієї статті. – В. Д.

вань з сингулярних, незалежно від числа останніх, оскільки будь-який висновок, виведений таким чином, завжди може виявитися помилковим. Багато людей переконані, що істинність таких універсальних висловлювань «відома з досвіду». Однак ясно, що опис будь-якого досвіду-спостереження або результату експерименту – може бути виражене тільки сингулярним висловлюванням і ні в якому разі не є універсальним висловлюванням. Відповідно, коли про деяке універсальне висловлювання кажуть, що істинність його відома нам з досвіду, то при цьому зазвичай мають на увазі, що питання про істинність цього універсального висловлювання можна якось звести до питання про істинність сингулярних висловлювань, які визнаються істинними на підставі наявного досвіду. Інакше кажучи, стверджується, що дане універсальне висловлювання ґрунтується на індуктивному виведенні. Якщо ми прагнемо знайти спосіб виправдання індуктивних висновків, то перш за все нам слід встановити принцип індукції. Такий принцип повинен мати вигляд висловлювання, за допомогою якого ми могли б привести індуктивні виведення до логічно прийнятної форми. Таким чином, принцип індукції повинен бути синтетичним висловлюванням, тобто висловлюванням, заперечення якого не є самосуперечливими, а, навпаки, воно логічно можливо. У цьому зв'язку і виникає питання про те, чому ми взагалі повинні приймати цей принцип і яким чином, виходячи з раціональних підстав, можна виправдати це прийняття. К. Поппер заявляє, що принцип індукції абсолютно зайвий і, окрім того, він неминуче веде до логічних суперечностей. Дійсно, принцип індукції повинен бути універсальним висловлюванням. Тому при будь-яких спробах вивести його істинність з досвіду знову в повному обсязі виникнуть ті ж самі проблеми, для вирішення яких цей принцип був введений. Таким чином, для того, щоб виправдати принцип індукції, нам необхідно застосовувати індуктивні виведення, для виправдання цих останніх доводиться вводити індуктивне виведення більш високого порядку, і так далі. Отже, спроба обґрунтувати принцип індукції, виходячи з досвіду, з необхідністю зазнає краху, оскільки вона неминуче призводить до нескінченного регресу. З точки зору К. Поппера, охарактеризовані труднощі, що виникають в індуктивній логіці, нездоланні. Теорія К. Поппера прямо і безпосередньо виступає проти всіх спроб діяти, виходячи з ідей індуктивної логіки. Вона могла б бути визначена як теорія дедуктивного методу перевірки або як принцип, згідно з яким гіпотезу можна перевірити тільки емпірично і тільки після того, як вона була висунута⁸.

1.2. Відмінність між психологією пізнання та логікою пізнання. Історично К. Поппер знайшов своє нове рішення юмовської психологічної проблеми індукції перш, ніж запропонував рішення логічної проблеми: саме у зв'язку з цим він вперше зрозумів, що індукція – формування віри на основі повторення – це міф⁹. Питання про шляхи, якими нова ідея – наукова теорія – приходить людині, може представляти істотний інтерес для емпіричної психології, але він абсолютно не відноситься до логічного аналізу наукового знання. Логічний аналіз не зачіпає питань про факти, а стосується тільки питань про виправдання або обґрунтованості. Питання другого типу мають такий вигляд: чи можна виправдати деяке висловлювання? Якщо можна, то яким чином? Чи це висловлювання можна перевірити? Чи залежить воно логічно від деяких інших висловлювань? Або, може бути, суперечить їм? Для того, щоб деякий вислів можна було піддати такого роду логічному аналізу, воно повинно вже бути у нас. Воно має бути вже сформульовано та пред'явлено для логічного дослідження. У відповідності зі сказаним К. Поппер чітко розрізняє процес створення нової ідеї, з одного боку, і методи і результати її логічного дослідження – з іншого¹⁰.

1.3. Критична перевірка теорій-гіпотез. Згідно концепції К. Поппера, критична перевірка теорій і відбору їх за результатами такої перевірки завжди йде за наступним шляхом. Із деякої нової ідеї, сформульованої в попередньому порядку і ще не виправданою ні в якому відношенні – деякого передбачення, гіпотези або теоретичної системи, – за допомогою логічної дедукції виводяться наслідки. Потім отримані наслідки порівнюються один з одним і з іншими відповідними висловлюваннями з метою виявлення наявних між ними логічних відносин (типу еквівалентності, виводимості, сумісності або несумісності). К. Поппер особливо підкреслює, що в процедурі перевірки теорій немає і сліду індуктивної логіки. Тут ніде не передбачається можливість переходу від істинності окремих висловлювань до істинності теорій, так само як ніде не допускається, що на підставі «верифікованих» наслідків може бути встановлена «істинність» теорії або хоча б її «ймовірність». У «Логіці наукового дослідження» К. Поппер здійснив детальний аналіз методів дедуктивної перевірки і показав, що в рамках такого аналізу можна розглядати всі проблеми теорії пізнання¹¹.

Розв'язання проблеми індукції популярно пояснили Д. Сепетий та І. З. Шишков. Д. Сепетий відзначає, що вчення про пізнання індуктивним шляхом є хибною інтерпретацією процесу пізнання; *пізнання починається не зі спостереження, а з проблеми, і здійснюється не індуктивним, а гіпотетико-дедуктивним шляхом.* (Курсив мій – В. Д.) Тобто, індукція, чи то логічна (як формальна логічна процедура) чи то психологічна (як психологічний процес), непотрібна для пізнання¹². Якщо раніше вважали, зазначає І. З. Шишков, що пізнання починається із спостережень і досвіду, на основі яких потім у результаті їх узагальнення формулюються теорії, то тепер, згідно нової методологічної установки, теорії не виникають з наших спостережень і експериментів, а лише перевіряються на них, тобто критичний раціоналізм К. Поппера не відмовляється зовсім від спостережень і експериментів, вони просто відіграють роль перевірок. Однак він відкидає будь-яку можливість індуктивної методології, бо індуктивний процес фактично не здійснимий, це міф¹³.

2. Додаткові аргументи для розв'язання проблеми індукції викладені в класичній праці К. Поппера «Об'єктивне знання. Еволюційний підхід» опублікованої в 1972 р., тобто, майже через сорок років після опублікування статті «Критерій емпіричного характеру теоретичних систем» (1933 р.) та знаменитої праці «Логіка наукового дослідження» (1934 р.). Під традиційною філософською проблемою індукції К. Поппер має на увазі формулювання: *Чим обґрунтовані індуктивні виведення?* Це формулювання припускає, що існу-

ють індуктивні виведення і правила здійснення індуктивних виведень, а це припущення з тих, які не можна приймати некритично, і яке К. Поппер вважає помилковим. І тому його основне завдання – заново сформулювати цю проблему¹⁴.

2.1. Проблема індукції та теорія пізнання, притаманна здоровому глузду. Теорія пізнання, притаманна здоровому глузду – це теорія, найбільш відоме формулювання якої таке: «в нашому розумі немає нічого, окрім того, що потрапило туди через органи чуття»¹⁵. І все ж у нас є очікування, і ми віримо в певні закономірності (закони природи, теорії). Це призводить до проблеми індукції з точки зору здорового глузду: *Як могли виникнути ці очікування і вірування?* Здоровий глузд дає таку відповідь: з повторюваних спостережень, зроблених у минулому, – ми віримо, що сонце зійде завтра, тому що воно робило це в минулому. З точки зору здорового глузду, просто вважається само собою зрозумілим (при цьому для нього не виникає жодних проблем), що наша віра в закономірності підтверджується тими самими багаторазовими спостереженнями, які призвели до її виникнення. *Походження разом з підтвердженням – і те й інше на ґрунті повторення.* (Курсив мій – В. Д.). Це філософи з часів Арістотеля і Цицерона називають «індукція»¹⁶.

2.2. Подвійний зміст проблеми індукції Юма та його наслідки. Додатково до відмінностей між психологією пізнання та логікою пізнання (1934 р.)^{*}, в 1972 р. К. Поппер доповнив тим, що Юм поставив дві проблеми: логічну (моя позначка проблеми – «Юлог» – В. Д.) і психологічну (моя позначка – «Юпсих» – В. Д.). Один із важливих моментів полягає в тому, що дві його відповіді на ці дві проблеми в деякому розумінні суперечать один одному. Логічна проблема – *Юлог: Чи виправаний у наших міркуваннях перехід від випадків, [повторно], що зустрічалися в нашому досвіді, до інших випадків [висновків], з якими ми раніше не зустрічалися?*¹⁷ Відповідь Юма: ні, яка б велика не була кількість повторень. Психологічна проблема – *Юпсих: Чому, незважаючи на це, всі розумні люди очікують і вірять, що випадки, що не зустрічалися раніше в їхньому досвіді, будуть відповідати випадкам з їхнього досвіду?*¹⁸ Відповідь Юма: це відбувається за «звичаєм або звичкою», тобто через те, що це обумовлено повторенням і механізмом асоціації ідей – механізмом, без якого, каже Юм, ми навряд чи змогли б вижити. У результаті отриманих Юмом висновків він – один з найбільш раціонально мислячих людей в історії – перетворився на скептика і одночасно віруючого – віруючого в ірраціональну епістемологію¹⁹.

Зростання нерозуму, – з безнадією сформулював свій висновок Б. Рассел, – протягом ХІХ ст. і те, що відбулося в ХХ ст., є природним наслідком Юмового руйнування емпіризму. Через те, дуже важливо дослідити, чи є хоч якась відповідь Юмові в межах філософії, цілком або переважно емпіричної. Якщо нема, то не існує ніякої інтелектуальної різниці між душевним здоров'ям і божевільям. Божевільного, що вірить, ніби він варене яйце, можна звинуватити тільки на тій підставі, що він у меншості, чи радше – оскільки ми можемо не визнавати демократії – на тій підставі, що в уряді інша думка. Такий погляд уже розпачливий, і слід сподіватися, що є якийсь спосіб уникнути його²⁰.

Всяка спроба, – завершує свій висновок Б. Рассел, – дійти від окремих спостережень до загальних наукових законів приречена на невдачу і емпірикові не уникнути Юмового скептицизму. Звичайно, самого принципу без колової аргументації (*за Поппером – без нескінченного регресу – В. Д.*) не можна вивести зі спостережуваної регулярності, оскільки саме він має виправдовувати будь-яке таке виведення. Отже, він повинен або бути незалежним принципом, або виводитись із незалежного принципу, що не ґрунтується на досвіді. Юм довів цим принаймні те, що чистий емпіризм не є достатньою основою для науки²¹.

2.3. Переформулювання та розв'язання логічної проблеми індукції. К. Поппер надає першорядне значення відмінності між логічною та психологічною проблемами індукції, які неявно містяться в трактуванні Юма. Один з основних принципів підходу К. Поппера полягає в тому, щоб, маючи справу з логічними проблемами, переводити всі суб'єктивні або психологічні терміни, особливо «вірування чи думка» тощо, в об'єктивні терміни. Ця процедура переведення на об'єктивний, логічний або «формальний» стиль висловлювань буде застосовуватися до *Юлог* і не буде застосовуватися до *Юпсих*, але як тільки логічна проблема *Юлог* буде вирішена, це рішення буде перенесено на психологічну проблему *Юпсих* на основі наступного принципу переносу: що вірно в логіці, то вірно і в психології. Аналогічний принцип в основному дотримується для так званого «наукового методу», а також для історії науки: що вірно в логіці, вірно і в науковому методі, і в історії науки. Один із головних висновків К. Поппера полягає в тому, що, оскільки Юм має рацію в тому, що в логіці не існує такої речі, як індукція на основі повторення, то за принципом перенесення такої речі не може бути й у психології (або в науковому методі і в історії науки): ідея індукції на основі повторення повинна розглядатися як така, що виникла помилково – як свого роду оптична ілюзія. Коротше кажучи: не існує такої речі, як індукція на основі повторення. Відповідно до вищесказаного, К. Поппер переформулює юмовську проблему *Юпсих* в об'єктивні, або логічні, терміни. Для цього замість юмовських «випадків з нашого досвіду» він підставляє «перевірочні висловлювання», тобто поодинокі висловлювання, що описують доступні спостереженню події («висловлювання спостереження» або «базисні висловлювання»), а «випадки, що не зустрічалися в нашому досвіді», замінює на «універсальні пояснювальні теорії». В результаті він зміг сформулювати юмовську логічну проблему індукції наступним чином: *Лог1 (позначка моя – В. Д.) – Чи можна істинність деякої пояснювальної універсальної теорії виправдати «емпіричними причинами», тобто припущенням істинності певних перевірочних висловлювань, або висловлювань спостереження (які, можна сказати, «засновані на досвіді»)?* Відповідь К. Поппера на цю проблему така ж, як у

* Див. розділ 1.2 цього дослідження. – В. Д.

Юма: ні, це неможливо; ніяка кількість істинних перевірочних висловлювань не може служити виправданям істинності пояснювальної універсальної теорії. Однак є ще друга логічна проблема індукції *Лог2* (позначка моя – В. Д.), що є узагальненням проблеми *Лог1*. Вона виходить з *Лог1* простою заміною слова «істинність» словами «істинність або хибність»: *Лог2* – Чи можна істинність або хибність деякої пояснювальної універсальної теорії виправдати «емпіричними причинами», тобто чи може припущення істинності певних перевірочних висловлювань виправдати істинність або хибність універсальної теорії? На цю проблему К. Поппер дає ствердну відповідь. Так, припущення істинності перевірочних висловлювань іноді дозволяє нам виправдати твердження про хибність пояснювальної універсальної теорії. Ця відповідь набуває великого значення, якщо подумати про ту проблемну ситуацію, в якій виникає проблема індукції. К. Поппер має на увазі ситуацію, в якій перед нами виявляється декілька пояснювальних теорій, що пропонують конкуруючі рішення деякої проблеми пояснення, наприклад наукової проблеми, а також той факт, що ми повинні або – принаймні – хотіли б вибрати одну з них. Ми вже бачили, Б. Рассел каже, що, не вирішивши проблему індукції, ми не можемо зробити вибір між (хорошою) науковою теорією і (поганою) нав'язливою ідеєю божевільного. Юм також думав про конкуруючі теорії. «Припустимо [пише він], що будь-хто ... висловлює судження, з якими я не згоден, наприклад ... що срібло плавиться легше, ніж свинець, що ртуть важче золота...»²². Ця проблемна ситуація – проблема вибору з декількох теорій – наводить на думку про третє формулювання проблеми індукції: *Лог3* (позначка моя – В. Д.) – Чи може пріоритетність – з точки зору істинності чи хибності – деяких конкуруючих універсальних теорій в порівнянні з іншими бути виправдана «емпіричними причинами»? У світлі відповіді К. Поппера на *Лог2* відповідь на *Лог3* стає очевидною: так, іноді це можливо, якщо пощастить. Адже може так статися, що наші перевірочні твердження спростують деякі – але не всі – з конкуруючих теорій, а оскільки ми шукаємо справжню теорію, то віддамо перевагу тим з них, хибність яких поки ще не встановлена. Негативна відповідь К. Поппера на проблему *Лог1* слід розуміти в тому сенсі, що всі закони або теорії слід вважати гіпотетичними, або припущеннями, тобто просто здогадами. «Індукція» – в сенсі позитивної відповіді на *Юлог* або *Лог1* – індуктивно невірна і навіть парадоксальна. Адже з позитивної відповіді на *Лог1* випливає, що наш науковий опис світу приблизно вірний. З цим К. Поппер згоден, незважаючи на його негативну відповідь на *Лог1*. Ясно, що, який би метод ми не використали, шанси виявити справжні закономірності дуже малі, в наших теоріях буде безліч помилок і ніякий загадковий «канон індукції», базовий чи ні, не може оберігати нас від цих помилок. А про це якраз і йдеться в негативній відповіді К. Поппера на *Лог1*. Отже, оскільки з позитивної відповіді випливає її заперечення, ця позитивна відповідь невірна. Відповіді К. Поппера на *Лог2* і *Лог3* дають чітку відповідь на питання Б. Рассела*, тому що К. Поппер може сказати: так, принаймні в деяких випадках можна вважати, що марення божевільного спростовується досвідом, тобто перевірочними висловлюваннями. В інших випадках це марення може не підлягати перевірці і тим самим буде відрізнятися від наукових теорій – саме у зв'язку з цим виникає проблема демаркації^{23**}.

Індукція – це безнадійна плутанина, ... індукція не відіграє ніякої ролі в методі науки та зростанні науки²⁴.

Отже, в цьому дослідженні викладені аргументи про неможливість індуктивної логіки в науковому дослідженні, а це означає, що в рамках критично-правового мислення усі правові теорії необхідно вважати припущеннями, які можна перевіряти критично з допомогою дедуктивної логіки.

¹ Див. докладніше мою статтю «Критично-правове мислення» // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 3.

² Рабінович П. Праворозуміння «природне» та «легістське»: неминучість співіснування // Право України. – 2009. – № 3. – С. 66.

³ Поппер К. Что такое диалектика? // Вопросы философии. – 1995. – № 1. – С. 118–138. Див. також: Садовский В. Н. Карл Поппер, Гегелевская диалектика и формальная логика // Вопросы философии. – 1995. – № 1. – С. 139–148; В. А. Смирнов. К. Поппер прав: диалектическая логика невозможна // Вопросы философии. – 1995. – № 1. – С. 148–151.

⁴ Історія філософії: підручник / В. І. Ярошевець, О. В. Александрова, Г. С. Аляев та ін.; за ред. В. І. Ярошевеця. – К. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – С. 573. (Див. докладніше: Філософська доктрина К. Поппера. – С. 563–577).

⁵ Поппер К. Критерий эмпирического характера теоретических систем // Поппер К. Логика и рост научного знания. – М.: Прогресс, 1983. – С. 236, 237.

⁶ Поппер К. Логика научного исследования: Пер. с англ. / Под общ. ред. В. Н. Садовского. – М.: Республика, 2004. – 447 с.

⁷ Садовский В. Н. Карл Поппер и Россия. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – С. 37.

⁸ Див. докладніше: Поппер К. Логика научного исследования. – С. 24–26.

⁹ Поппер К. Объективное знание. Эволюционный подход / Пер. с англ. Д. Г. Лахути. Отв. ред. В. Н. Садовский. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – С. 33. (Див. докладніше: Раздел 10. Предыстория моей переформулировки юмовской психологической проблемы индукции.)

¹⁰ Поппер К. Логика научного исследования. – С. 27. (Див. докладніше: Раздел 2. Устранение психологизма.)

¹¹ Див. докладніше: Поппер К. Логика научного исследования. – С. 27–29.

¹² Сепетий Д. П. Критичний раціоналізм Карла Поппера: пізнання шляхом спроб і помилок, припущень і спростувань // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Вип. 40. – 2010. – С. 76.

* Див. розділ 2.2, передостанній абзац, цього дослідження. – В. Д.

** Проблема демаркації, тобто проблема меж наукового знання буде розглянута окремо. – В. Д.

¹³ Шишков И. З. В поисках новой рациональности: Философия критического разума. Изд. 2-е. – М.: Едиториал УРСС, 2010. – С. 106.

¹⁴ Поппер К. Объективное знание. – С. 13.

¹⁵ Див. докладніше: Поппер К. Объективное знание. – С. 66–70. (*Ошибочная теория познания, основанная на здравом смысле.*)

¹⁶ Поппер К. Объективное знание. – С. 14. (Див. докладніше: *Раздел 1. Проблема индукции с точки зрения здравого смысла.*)

¹⁷ Юм Д. Трактат о человеческой природе / Юм Д. Сочинения в 2 т. – М., 1966. – Т. 1. – С. 189, 239–240.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Поппер К. Объективное знание. – С. 14, 15. (Див. докладніше: *Раздел 2. Две юмовские проблемы индукции. Раздел 3. Важные следствия концепции Юма.*)

²⁰ Рассел Бертран. История западной философии / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Тарашука. – К.: Основи, 1995. – С. 562.

²¹ Там само. (Див. докладніше: *статья «Юм».*)

²² Юм Д. Трактат о человеческой природе. – С. 193.

²³ Поппер К. Объективное знание. – С. 16–19. (Див. докладніше: *Раздел 4. Мой подход к проблеме индукции. Раздел 5. Логическая проблема индукции: переформулировка и решение.*)

²⁴ Див. докладніше: Поппер К. Объективное знание. – С. 88–103. (*Дополнительные соображения об индукции. Разделы 26–32.*)

Резюме

Десятник В. О. Критично-правове мислення: ілюзія індукції.

В цьому дослідженні викладені аргументи про неможливість індуктивної логіки в науковому дослідженні, а це означає, що в межах критично-правового мислення усі правові теорії необхідно вважати припущеннями, які можна перевіряти критично з допомогою дедуктивної логіки.

Ключові слова: критично-правове мислення, ілюзія індукції, логічна проблема індукції, психологічна проблема індукції, індуктивна логіка, індуктивна методологія, дедуктивна логіка, гіпотетико-дедуктивний метод.

Резюме

Десятник В. А. Критически-правовое мышление: иллюзия индукции.

В этом исследовании изложены аргументы о невозможности индуктивной логики в научном исследовании, а это значит, что в пределах критически-правового мышления все правовые теории необходимо считать предположениями, которые можно проверять критически с помощью дедуктивной логики.

Ключевые слова: критически-правовое мышление, иллюзия индукции, логическая проблема индукции, психологическая проблема индукции, индуктивная логика, индуктивная методология, дедуктивная логика, гипотетико-дедуктивный метод.

Summary

Desiatnyk V. Critical legal thinking: illusion induction.

In the present study set out arguments about the impossibility of inductive logic in scientific research, which means that in the critical legal thinking all legal theory must be considered hypotheses that can be checked using critical deductive logic.

Key words: critical legal thinking, illusion induction, logical problem of induction, psychological problem of induction, inductive logic, inductive methodology, deductive logic, hypothetical-deductive method.

УДК 340.15; 342.56; 347.97/99

А. Ю. ІВАНОВА

Анастасія Юріївна Іванова, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права В. М. Корецького НАН України

КРИЗА ВЛАДИ І ПОЗАДЕРЖАВНЕ СУДІВНИЦТВО: З ДОСВІДУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РР.¹

Істориків права як фахових юристів природно цікавить юридична матерія, тому предметом їх досліджень є переважно державно-правові механізми та інститути у їх розвитку. Разом із тим, поза увагою часто лишаються недержавні інститути публічної влади. Водночас, одним з найдавніших інструментів вирішення спірних правовідносин, невіршених державною владою, в умовах кризи влади, був і залишається самосуд – згадаємо «смітникову люстрацію». Історія знає й інші аналогічні інструменти – спробуємо простежити це на матеріалах періоду української революції.

Сучасна теорія права і держави трактує судову владу як одну із галузей державної влади, основним завданням якої є здійснення правосуддя² або як незалежну гілку судової влади, що володіє виключним правом здійснювати правосуддя та доводити його до виконання³.